

scilicet, et supernaturalis, et utriusque respondent consentaneæ operationes, utique naturalis ordinis, vel supernaturalis, ideo gratiæ necessitas spectari potest, vel in ordine ad operationes naturalis ordinis, vel supernaturalis. Et quoniam utraque necessitas copiosam habet materiam, et longe diversa principia, ideo distincte tractanda est, et incipiendo a notioribus, in hoc libro dicemus de necessitate gratiæ ad opera naturalia; in sequenti vero de ejusdem necessitate ad opera supernaturalia. Omnia vero moralia opera ad actus intellectus, et voluntatis revocantur; de his ergo dicemus, et quia radix hujus necessitatis non est eadem in omnibus statibus superiori libro explicatis, ideo de singulis dicere necessarium erit.

4. Denique, quoniam hos actus sæpe naturales vocabimus, ne in nomine sit ambiguitas, oportet advertere hic non sumi naturale, ut opponitur libero, sed ut a supernaturali distinguitur; nam potius supponimus hos actus morales liberos esse; dicuntur autem naturales, tum ex regula naturalis luminis rationis, cui conformari debent; tum ex materia in qua versantur, quia naturaliter cognosci potest; tum ex motivo, quod naturæ proportionatum esse solet; tum ex principio proximo, a quo per se fiunt, quod est potentia naturalis.

CAPUT I.

UTRUM HOMINI AD QUAMLIBET VERITATEM NATURALEM COGNOSCENDAM GRATIA NECESSARIA SIT IN OMNI STATU, PRÆSERTIM NATURÆ LAPSE?

1. *Veritas naturalis quæ?* — *Prima opinio.* — Duplex est cognitionis species; quædam speculativa, quæ in sola veritatis contemplatione et cognitione sistit, alia practica, quæ ad opus refertur inclinando et inducendo affectum: in præsentibus de priori tractamus; de posteriori vero capite sequenti dicemus. Vocamus autem in præsentibus naturalem veritatem, omnem illam quæ ad ordinem naturæ spectat, et per se loquendo, sine revelatione speciali, ministerio sensuum acquiritur, et per species rerum quæ illis obijciuntur, proportionem habet cum lumine naturali intellectus, et sub objecto illi proportionato comprehenditur. De hujusmodi ergo veritatibus fuit quorundam opinio negans, posse hominem præsertim lapsum sine gratia aliquam ex his veritatibus pure et sine errore consequi. Refert D. Thomas in secunda, distinctione vigesima-octava, quæstione prima,

articulo quinto; tribuitur etiam Gregorio et Capreolo, qui in alio sensu locuti sunt, quamquam ex eorum principiis hoc etiam sequi videatur, ut postea videbimus. Fundamentum hujus sententiæ esse potest, primo, quia cujuscumque veritatis cognitio est donum Dei, alias haberet homo unde gloriari posset, contra Paulum, 1 ad Corinth. 4: *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Secundo, quia concilium Milevit., cap. 4, indicat scientiam esse donum Dei, et affert illud Psal. 93: *Quis docet hominem scientiam;* et Arausic., cap. 22, ait: *Tam veritatem, quam justitiam esse ab illo fonte, quem in eremo sitire debemus.* Tertio, quia homo lapsus contraxit ignorantiam vulnus, ut ait D. Thom. 1. 2, quæst. 85, art. 3, cum Beda, Luc. 10; et August., lib. 1 Retr., cap. 9, et l. 22 de Civit., cap. 22; ergo minus potest veritatem naturalem cognoscere, quam in pura natura; ergo nullam veritatem potest per se cognoscere. Quarto, quia alias, sicut homo posset unam veritatem cognoscere, posset omnem, atque ita semper attingere veritatem, ita ut nunquam erret, quia non est major ratio de una veritate quam de omnibus. Consequens autem videtur plane falsum; ergo omnino dicendum est non posse hominem sine gratia Dei ullam veritatem cognoscere.

2. *Opinio secunda, de gratia Dei et Christi distinguens.* — Secunda opinio est aliorum qui distinguunt inter gratiam Dei et gratiam Christi, et affirmant sine gratia Christi posse hominem scire, seu cognoscere non tantum singulas, sed etiam omnes veritates naturales collective sumptas, ut aiunt, et sine errore; negant autem sine gratia Dei posse vel unam veritatem cognoscere, etiamsi mere speculativa et naturalis sit. Unde, juxta hanc sententiam, gratia Dei necessaria est ad omnes et singulas veritates cognoscendas; gratia autem Christi, neque ad omnes neque ad singulas. Ratio prioris partis est quia, ut homo perveniat in cognitionem cujuscumque veritatis, necesse est ut convenienti modo præveniatur, et excitetur ab objectis et aliis causis, ita ut inducant hominem in veram cognitionem, et non in errorem; potuissent autem hujusmodi causæ ita homini occurrere, ut essent inducentes in errorem, neque est in manu hominis prævenire, ut hoc vel illo modo objecta occurrant; ergo semper est deputandum gratiæ Dei, quod hujusmodi causæ priori et non posteriori modo offerantur. Probatur consequentia, cætera enim clara sunt, quia respectu Dei ille effectus

non casu evenit, nec sine divina operatione et voluntate, quia est opus providentiæ ejus, et non est debitum naturæ hominis: nam posset relinqui, ut deciperetur, maxime post originale peccatum, quod de se dignum est hujusmodi pœna: ergo est beneficium gratiæ, juxta superius dicta de hujus vocis significatione.

3. Fundamentum vero alterius partis hujus sententiæ est, quia hæc gratia non datur nobis propter Christum, atque ita non est gratia Christi: assumptum probatur, quia tantum illa gratia datur nobis propter Christum, pro qua obtinenda ille mortuus est: illa vero non est talis, quod probo, quia Christus non est mortuus, ut philosophi vel mathematici efficeremur, sed ut sanctificaremur et glorificaremur, juxta modum loquendi Augustini, epistola 105. Illa vero gratia non datur ad salutem animæ, sed tantum ad aliquam veritatem philosophicam vel mathematicam, aut aliam hujusmodi cognitionem: ergo talis gratia non est ex Christo, neque pertinet ad ordinem gratiæ sanctificantis, sed est quædam gratia gratis data a Deo sine intuitu meritorum Christi. Quæ ratio non solum probat de gratia necessaria ad singulas veritates, sed etiam ad omnes similes collective sumptas, et ideo non solum singulæ, sed etiam omnes potuerunt sine gratia Christi cognosci, non vero sine gratia Dei. Nam si una vel altera non potest cognosci sine gratia Dei, multo minus omnes.

4. *Non est sermo hic de gratia sanctificante, sed de auxiliante.* — Ut autem veram et communem sententiam declarem, suppono hic non esse sermonem de habituali gratia, quæ sanctificat hominem, quia per se evidens est illam non esse necessariam ad effectum de quo nunc tractamus, quia hic nullo modo attingit illum ordinem, neque per se requirit amicitiam cum Deo. Et hoc maxime probat testimonium Augustini, 1 Retr., cap. 4, quod adducit D. Thomas 1. 2, quæst. 109, art. 1, in argum. Sed contra, ubi retractat quod dixerat libr. 1, Solil. 9, c. 2, in princip.: *Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti.* Hoc ergo non approbat in dicto loco, quia *responderi potest, multos non mundos multa scire vera*: sicut aliqui philosophi, non solum injusti, sed etiam infideles, ut Aristoteles, et similes, multa vera cognoverunt sine gratia sanctificante. Verisimile autem est eos fuisse a Deo peculiariter adjutos ad istarum veritatum cognitionem, quamvis sanctificantem gratiam non haberent. Est ergo quæstio de gratia auxiliante, quæ, ut nunc breviter suppono, duobus modis ju-

vare potest, scilicet, vel tanquam principium physicum, et per se, nostri actus, ut juvat lumen fidei ad suos actus; vel tanquam principium accidentarium physice, per se autem morale, vel, ut sic dicam, artificiale, sicut magister juvat discipulos ad sciendum. Hæc autem posterior duobus modis adhiberi potest, scilicet, vel tantum extrinsece, ut fit per humanam doctrinam, et per applicationem sensibilium objectorum, vel etiam interius peculiari modo illuminando, vel phantasmata dirigendo, vel ipsum intelligibile objectum melius applicando.

5. *Prima et communis assertio.* — *Probatur assertio ex Paulo.* — *Nominalium opinio rejicitur.* — Dico primo: Ad cognoscendas veritates naturales divisive seu sigillatim sumptas, non est necessaria specialis gratia Dei vel Christi, etiam in statu lapsæ naturæ. Hæc est communis sententia, ut referam latius in sequentibus; et sine dubio est sensus D. Thomæ locis citatis. Nam, licet dicat esse necessarium auxilium Dei moventis ad singulas veritates cognoscendas, per illud auxilium intelligit concursum generalem Dei, ut Cajetanus et alii omnes intelligunt, quia loquitur de auxilio necessario ex vi essentialis dependentiæ in operando causæ secundæ a primâ; illud autem non est nisi concursus generalis, qui, ut datur ad actiones naturales, non est gratia, ut constat ex dictis in præcedenti libro, capit. 1, et in sequentibus hoc latius ostendetur. Probatur ergo conclusio primo ex Paulo, ad Rom. 1 et 2, dicente etiam de Deo multa naturaliter cognosci posse, ut Patres ibi interpretantur; nec refert quod ibidem ait Paulus: *Quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manifestavit.* Dicitur enim illis manifestasse non speciali revelatione, aut gratia, sed per creaturas, ut cum Glossa exponit D. Thom. ibi, et in 2, dist. 28, quæst. 1, artic. 5, ad 2; sic etiam Psalm. 18, dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei;* et Actor. 14: *Non sine testimonio reliquit semetipsum, benefaciens de cælo, dans pluvias et tempora,* etc.; et Sapient. 13: *A magnitudine speciei et creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.* Propter quæ graviter a theologis reprehenditur opinio aliquorum Nominalium, negantium naturalem cognitionem Dei, saltem quoad aliqua attributa ejus, quæ Paulus *notum Dei* appellat. De qua re in Metaph. disput. 28 et 29 dictum est, et tradi solet in principio primæ partis; et late Cardin. Bellar., lib. 4 de Grat. et Libero arbitrio, cap. 2. Igitur cum de Deo ipso na-

turaliter et sine gratia cognosci possit aliqua veritas, multo magis de aliis rebus poterit. Præterea sumitur hæc sententia ex variis locis Augustini, 1 Confess., cap. 7, et de Spirit. et litt., cap. 12, et Serm. 55 de Verbis Domini. Sed optimus locus est libr. 1 ad Simplician., quæst. 2 circa finem, ubi ait non solum bonum ingenium, sed etiam honestas et utiles disciplinas interdum comparari ante gratiam salutarem, id est, ante primam gratiam Dei excitantem et adjuvantem: quidquid autem antecedit hanc primam gratiam, per vires naturales fit, quia ante primam gratiam auxiliantem non est alia prior; ergo.

6. *Et ratione.* — Tertio argumentor, quia homo, in puris naturalibus conditus, naturaliter posset singulas veritates cognoscere; ergo etiam potest nunc homo lapsus. Consequentia nota est ex dictis in præcedenti libro, ubi ostendimus hominem in natura lapsa habere æquales vires naturales cum homine in pura natura. Antecedens autem videtur quidem per se manifestum, quia unaquæque res habens vires naturales, quas naturaliter postulat, potest efficere actionem sibi connaturalem, quia, ut operatio talis sit, oportet ut naturales vires non excedat. Item quia objecta sensibilia, ex quibus naturales veritates cognosci possunt, per ordinarium cursum causarum naturalium possunt homini offerri mediis sensibus, et intellectus agens potest naturaliter efficere species proportionatas huic cognitioni, et intellectus possibilis habet naturalem vim effectivam illius cognitionis, et naturalem capacitatem ejus; ergo habet homo naturalia principia sufficientia ad talem actum; ergo ad illum non est simpliciter gratia necessaria.

7. Quidam vero modernus scriptor differentiam in hoc constituit inter naturam lapsam et non lapsam, quod non omnes veritates naturales, quæ sunt proportionatæ humano intellectui in natura non lapsa, sunt proportionatæ intellectui hominis lapsi. Rationem reddit, quia in statu naturæ lapsæ intellectus est vulneratus, et ideo non habet proportionem cum omni cognoscibili per naturam, quod secus est in homine non lapsus: unde fit ut homo, in natura lapsa (ex illius auctoris sententia), non possit cognoscere omnes veritates naturales proportionatas naturali intellectui humano per se spectato et secluso peccato originali, non tantum omnes collective, quod est clarum, ut statim dicam, verum etiam nec divisive, seu singulatim sumptas: et in hoc

constituit differentiam inter hominem in statu naturæ integræ et lapsæ, quod homo in natura integra potest cognoscere omnes veritates divisive, licet non collective; in lapsa vero natura neque primum potest. Et licet eandem differentiam expresse non constituat inter hominem lapsum et hominem in pura natura, tamen idem de illis intelligit, quia fundamentum ejus ibi habet locum. Nam etiam in pura natura homo non haberet intellectum vulneratum, sicut ipse prius dixerat. Hæc vero doctrina ex eisdem principiis rejicitur facile, quia homo lapsus easdem habet vires intellectus, quas homo purus haberet, ut supra ostensum est: unde omnes veritates, quæ, singulatim sumptæ, essent proportionatæ naturali ingenio hominis in pura natura, sunt nunc etiam proportionatæ homini lapsus. Et ratio in promptu est, quia homo, per lapsum, nullum habitum erroneum aut pravum in intellectu acquisivit, nec intellectus ipse in se fuit diminutus, nec lumen ejus remissum, nec sensus exteriores vel interiores fuerunt perturbati, aut aliquo modo impediti, ne ita possint ministrare intellectui, sicut in pura natura valent: ergo omnia objecta proportionata intellectui humano ante peccatum, sunt etiam proportionata post peccatum; nulla ergo est in hoc differentia, sed in utroque statu potest omnes has veritates singulatim sumptas naturaliter cognoscere. Neque obstat vulnus ignorantiae, quia hoc tantum positum est in privatione fidei, et omnium donorum gratiæ ad intellectum pertinentium, et in privatione omnium donorum vel auxiliorum, quibus specialiter juvaretur homo in statu naturæ integræ, etiam ad cognoscendas veritates naturales. His autem omnibus careret etiam homo in pura natura; sed tunc illa carentia esset negatio pura, nunc vero est etiam privatio, et ideo nunc est vulnus, et tunc non esset; non tamen propterea nunc magis impedit vel minuit vires, ut latius in libro primo declaratum est.

8. *Primæ assertionis amplior declaratio.* — Denique assertio declaratur in hunc modum, quia vel gratia esset necessaria ut principium physicum et per se talis actus, vel solum ex parte objecti applicando illud, aut tollendo impedimenta, aut alio modo illustrando objectum; nihil autem horum est verisimile; ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia in intellectu humano est ex parte potentiae sufficiens vis activa in ratione principii proximi et physici talis actus, et licet indi-

geat concursu objecti per speciem, illam potest naturaliter acquirere, ut constat; alio autem principio non indiget. Nam, licet juvari possit per habitum, illud adjutorium non est simpliciter necessarium, ideoque secundum connaturalem modum operandi non supponitur habitus ad talem actum, sed potius e converso; quia talis habitus non comparatur ut homo possit, sed ut facilius hoc præstet, ideoque necessaria non est aliqua alia virtus activa, quæ absentiam habitus suppleat. Non potest ergo cogitari aliquod principium physicum, quod sit necessarium intellectui ad eliciendum illum actum per modum causæ proximæ, nam de concursu causæ primæ nunc non dubitamus. Altera vero pars de gratia quasi per accidens adjuvante subdistingui potest: nam vel hæc est aliqua gratia interna, et hæc sine dubio necessaria non est, quia neque revelatio divina, neque aliqua interna illuminatio, quæ per objecta sensibilia fieri non possit, necessaria est, quia hæc supernaturalia sunt, modus autem cognoscendi naturales veritates est connaturalis homini; vel est solum exterior gratia, seu specialis providentia, quæ tollat impedimenta, et offerat convenientia objecta; et hoc etiam dici non potest, quia communis actio causarum secundarum, si Deus illarum motus ordinarium cursum tenere sinat, et cum eis concurrat, de se sufficere potest ad hujusmodi objecta proponenda, et impedimenta non semper occurrunt: ergo nulla gratia est simpliciter necessaria. Quod magis respondendo ad argumenta declarabitur.

9. *Secunda assertio etiam communis, quod nec collectio omnium veritatum, nec sine aliquo errore, haberi queat absque gratia.* — Dico secundo: Ad cognoscendas omnes veritates naturales collective sumptas, et præsertim ad eas cognoscendas sine admixtione erroris, vel deceptionis, aliqua gratia, vel specialis directio, et protectio Dei in statu naturæ lapsæ necessaria est. Assertio communiter recepta est, et nullus potest de ea dubitare, qui fragilitatem hominis lapsi, et impedimenta corporis ad actiones mentis consideraverit. Unde potest probari primo experientia, quia adhuc non est inventus homo qui omnes scientias naturales simul fuerit assecutus, vel sine falsis opinionibus, tam in naturalibus quam in moralibus. Quod argumentum non tantum probat hoc non posse fieri per solas vires naturæ, sed etiam ordinarie non dari gratiam quæ ad effectum hunc sufficiat. Ratio autem prioris partis, seu de omnium veritatum cu-

mulo est, quia hæc veritates sunt innumerae: imo in mathematicis in infinitum semper augeri possunt. Item nonnullæ illarum sunt difficillimæ ad inveniendum, et multæ indigent multo tempore et labore, et alioqui vita hominis brevis est, magnamque illius seu temporis partem sibi vendicant ea quæ sunt vitæ, vel proximis, vel communitati necessaria, et ultra hæc multa quotidie occurrunt extraordinaria impedimenta: ergo, pensatis omnibus, non potest homo suis viribus, et industria, vel diligentia omnes veritates assequi, etiam naturales. Ratio autem alterius partis de carentia erroris est, quia homo, discursu suo naturali, pauca cognoscit evidenter, et quamplurima probabiliter, seu verisimiliter, et regulariter per solam rationem probabilem et auctoritatem humanam profert definitum judicium; ergo tale judicium est expositum de se falsitati; ergo naturaliter fieri non potest, quin in tanta multitudine judiciorum non sæpe erret, nisi superiori auxilio custodiatur: maxime, quia sæpe falsa sunt probabiliora veris.

10. *Falso citantur auctores quidam contra assertionem.* — Contra hanc assertionem referri solent divus Thomas, 2, distinct. vigesima-octava, articulo quinto; et ibi Durand., quæstione prima; et Cajetan. 1. 2, quæstion. 109, articulo primo; et ibi Medina dub. primo. Verumtamen divus Thomas et Durandus nihil contra hanc assertionem docent: tum quia non loquuntur de cognitione omnium veritatum naturalium collective sumptarum, et sine errore, sed indefinite de veritatibus naturalibus, vel ad summum distributive, et divisive de quacumque: tum etiam quia non loquuntur generatim de quacumque gratia, sed de lumine infuso, vel de habitu superaddito naturæ; nos autem non requirimus hanc gratiam, etiam ad omnes has veritates cognoscendas, sed aliquod speciale auxilium providentiæ Dei. Medina vero tantum abest quod repugnet, ut potius in eodem primo dubio ad secundum expresse dicat, necessarium esse speciale auxilium ut homo cognoscat veritates naturales sine admixtione erroris. Solus Cajetanus videtur posse in contrarium induci, quia dicit hominem peccando non incurrisse vulnus ignorantiae quoad cognitionem speculativam virtutum naturalium; sed in hoc Cajetano non assentimur, ut infra dicam.

11. *De statu etiam puræ naturæ procedit assertio.* — Ex quo colligitur conclusionem hanc etiam in pura natura habuisse locum, quia